

LIJERKA DAMJANOV-PINTAR. Legenda i zbilja. Povijesno-obiteljski roman, »Znanje«, Zagreb, 1993., 191 str.

Iako na stranicama povijesnog časopisa nije uobičajeno osvrtnje na književna djela povijesni roman Ljerkine Damjanov-Pintar vrijedi spomenuti zbog niza osobitosti. Većina povijesnih romana, bilo da su posvećeni, primjerice, Aleksandru Makedonskom, Cezaru ili Napoleonu, obrađuju samo jednu epohu i vremensko trajanje od najviše dvije do tri generacije. U romanu »Legenda i zbilja« dijakronički je zahvaćeno sedam stoljeća događanja u južnoj i srednjoj Europi – od provala Tatara u Hrvatsku (1242.) do kolektivizacije sela polovicom pedesetih godina našeg stoljeća. Roman je pravi kaleidoskop ljudskih situacija kroz različita europska podneblja i razdoblja. Pripovijedajući jednostavnim jezikom zanimljivu obiteljsku kroniku, spisateljica ujedno oslikava povijesni mozaik Europe i presjek njezine nacionalne i socijalne strukture, ratova, migracija, mentaliteta te miješanja naroda i rasa. Zgusnuto pripovijedanje je presijecano je kraćim dijalozima, a osobe raznih pokoljenja i povijesno raznolike situacije dinamično se izmjenjuju iz generacije u generaciju kao u kakvoj matičnoj knjizi. Roman predstavlja divovsku galeriju likova gdje na zamalo svakoj stranici nestaju glavni junaci u korist nadolazećih iz sljedeće generacije.

Roman je strukturiran prema granama spisateljinih predaka iz različitih zemalja koje se sve slijevaju i dovode nas do autoričinih roditelja i same književnice, gdje djelo poprma memoarske i biografske značajke. Književnica pripovijeda kronološkim redoslijedom o dalmatinskoj i španjolskoj grani s očeve, te mađarskoj, bunjevačkoj i njemačkoj s majčine strane.

Takav postupak omogućuje utkati u obiteljsku kroniku i opće povijesna događanja u nekoliko europskih država. Svaka takva cjelina izložena je u kontinuitetu od nekoliko stoljeća. Zbog originalnosti ovaj roman nije lako usporediti s drugima, niti mu pobliže odrediti žanr. To je neobična mješavina obiteljskoga kazivanja, uspomena, genealoškog istraživanja i velike književničke imaginacije. Bitan je kontekst u kojem ga čitamo. Očito je da na prostorima naše južneeuropske vjetrometine mnogi nisu ni svjesni koliko imaju izmiješane krvi, dok ne počnu tragati za svojim korijenima. Stanoviti austro-ugarski »Mischung« podsjeća na roman Claudia Magrisa »Dunav«, ali u »Legendi i zbilji« ima đapače i općeeuropskoga, što će možda karakterizirati nadolazeću ujedinjenu Europu. Brojna su i socijalna miješanja vjenčanjem vlastele, građanstva i pučana. Ipak, za razliku od Magrisova »Dunava«, kojega u osnovi određuje prostor, u »Legendi i zbilji« je više riječ o protežitosti kroz vrijeme, a prostor je čak širi od Podunavlja. U oba romana je zajednička brojnost situacija, ali tzv. »K. und K. Nostalgie« u »Legendi i zbilji« nije osjetna. Još je teže nategnuti usporedbe s izbjegličkom literaturom, primjerice jednog Kušana (Kussan) ili Prešelja (Prasel).

Budući da je sadržaj romana zbog sažetosti i nabijenosti događanjima i osobama vrlo teško i gotovo nemoguće ukratko prepričati. Da bi ipak bilo jasnije o čemu je zapravo riječ, čini nam se primjerenijim umjesto skiciranja povijesti autoričine obitelji navesti neke povijesne situacije u kojima se zateklo nekoliko stotina njezinih predaka zajedno s drugim ličnostima, među kojima je bilo i povijesno vrlo značajnih.

Od tatarske najezde u Dalmaciju 1242. ostao je neki konjanik kao rodonačelnik dalmatinskog ogranka obitelji. Nadalje su ispriopovjedana službovanja nekih članova u notarijatima i magistratima dalmatinskih gradova, djelovanje ugarskih kraljeva u Dalmaciji, sudioništvo članova obitelji u mnogim borbama protiv Turaka, ali neovisno o tome i sklapanje brakova s njima, jer život teče svojom logikom, zatim španjolska inkvizicija i bijeg nekog Alfierija u Dalmaciju čiji potomci dobivaju prezime Alfirević. Tu je isto tako i dolazak nekih francuskih časnika Napoleonove vojske koji također odlučuju da im ljepota hrvatske zemlje postane novom domovinom. Ovaj zbir skica i sličica s mnogo osvrtnja na narodne običaje i tradicionalna shvaćanja doista ima općeeuropski kontekst.

Priča se još o Rakoczyjevom ustanku u Mađarskoj, borbama Mađara protiv Turaka, Subotici 18. i 19. stoljeća, dolasku Bunjevaca u Vojvodinu i njihovom vojno-krajiškom životu. Preci s njemačke strane sudjelovali su u tridesetgodišnjem ratu i živjeli u carskom Beču 19. stoljeća. I na kraju, naše doba – život početkom dvadesetog stoljeća, prvi svjetski rat, Vojvodina u Kraljevini SHS, drugi svjetski rat, prolazak Crvene armije kroz Vojvodinu i socijalistička kolektivizacija vojvodanskog sela.

Čini mi se naročito uspješnim što je u romanu suptilna granica između legende i zbilje ostala otvorena. Time čitatelj sudjeluje u zanimljivoj igri pogađanja i naslućivanja gdje prestaje zbilja, a počinje spisateljičina mašta, ili, kako se to danas sve češće izražava engleskom riječju »fiction«. Neka svatko sam prosudi koliko mogu biti legendarne ili povijesno verificirane osobe, situacije i dijalozi od prije sedam i pol stoljeća. U koncepciji romana zanimljivo je i određeno ubrzavanje radnje. Dok su srednjovjekovni događaji opisivani podrobnije uz poduže dijaloge, zbivanja bliža našem vremenu su često ilustrirana karakterističnom skicom. Time se i na književnoj razini odražava tzv. ubrzavanje povijesti. Ocjenu literarne vrijednosti romana namjerno prepuštam pozvanijim stručnjacima književnih glasila.

Dodatni razlog zbog kojega registriramo spomenuto djelo na stranicama znanstvenog časopisa je izvanredna stilsko lakoća sažetog izlaganja povijesne materije. Našim metodičarima i sastavljačima školskih knjiga uvelike bi koristilo proučiti kako je književnici uspjelo na samo 180 nevelikih stranica skicirati gotovo osam stoljeća povijesti južne Europe.

A kao zanimljivo i dopadljivo štivo moglo bi se preporučiti i srednjoškolskoj mladeži kao lektira prikladna za proširenje povijesnih horizonata i provjeru stečenog znanja.

Andrej Čebotarev

IVAN DAMIŠ, Iz prošlosti župe Čakovec, Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda), Zagreb, 1994., 262 str.

U knjizi o prošlosti župe Čakovec objavljeno je 28, najvećim dijelom ranije tiskanih tekstova Ivana Damiša, koji govore o povijesti te župe i njezinih filijala, te o pojedinim važnijim događajima i likovima koji su usmjeravali tijek vjerskoga, političkoga i kulturnoga života Čakovca i Međimurja.

U uvodu se govori o dolasku franjevaca u Čakovec 1659. godine na poziv hrvatskoga bana Nikole Zrinskoga (1620.–1664.), o podignuću samostana (1702.–1812.) i crkve (1707.–1750.), o studiju filozofije, teologije i retorike u franjevačkom samostanu, te o dodjeljivanju čakovečke župe sv. Mihovila franjevcima u vrijeme zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca 1789. godine. Slijedi opis umjetničkih djela u franjevačkom samostanu, vjersko–kulturne aktivnosti franjevaca između dva svjetska rata, izgradnje i blagoslova Katoličkog doma u Čakovcu 1937.–1938. godine i euharistijskoga kongresa iz 1935. godine kao najznačajnije međuratne manifestacije katolicizma i hrvatske nacionalne svijesti u Međimurju. Autor je ustvrdio da su oni bili najznačajniji promicatelji hrvatstva u tom dijelu domovine izloženom mađarskim teritorijalnim pretenzijama. Izdvajanje međimurskih samostana iz provincije sv. Ladislava i njihovo uključivanje u novoutemeljenu Hrvatsku provinciju sv. Ćirila i Metoda 1900. godine, ocijenio je važnim momentom koji je olakšao sjedinjenje Međimurja s maticom domovinom. S posebnom